

РЕЦЕНЗИЯ

за трудовете на **доц. д-р Ана Иванова Кочева**, участник в конкурса, обявен в ДВ. бр. 56 от 23.06.2020 г., за заемане на академичната длъжност *професор* в професионално направление 2.1. *Филология*, научна специалност *Български език*, за нуждите на Секцията за българска диалектология и лингвистична география в Института за български език „Проф. Л. Андрейчин” към БАН, София.

Рецензент: **доц. д-р Владислав Владков Маринов**, Катедра по съвременен български език, Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий”.

Доц. д-р Ана Иванова Кочева е единствен участник в обявения конкурс, като е представила голям обем от научна продукция – **118** заглавия (3 монографии, 7 участия в колективни научни трудове, 4 студии, 82 статии и 22 електронни и научно-популярни публикации), от които **66** публикации са след хабилитацията ѝ през 2013 г. Доц. д-р А. Кочева е завършила специалност „Българска филология”, била е три години (от 1992 до 1995) стипендиантка на Австрийското министерство на образованието и науката в Института по славистика, след това стипендиантка и на фондациите „Александър фон Хумболт” (1998, 1999, 2000) и „Херти” (2004), като научната ѝ работа е свързана основно с Института с български език „Проф. Л. Андрейчин”, което е висок атестат за научните качества на доц. д-р А. Кочева.

Публикациите на доц. д-р А. Кочева са в областта на *социолингвистиката, диалектологията, лингвогеографията, етнолингвистиката, историята на езика, компаративната лингвистика и писмено-регионалната норма на българския език в Република Северна Македония*. Това представя участничката в конкурса като ерудиран учен с отлични лингвистични познания, които ѝ позволяват да разглежда въпроси, свързани не само с историята на българския език, но и с актуалното му състояние във и извън държавните граници на Република България.

Един от значимите трудове на доц. д-р А. Кочева - *Смесеният език на виенските българи* (№ 1 от списъка с публикациите след хабилитацията ѝ), с който тя участва в конкурса, представя особеностите на българския език на българите, живеещи във Виена. Този „смесен език” е описан по **нова методика**, специално създадена за нуждите на изследването, което е и един от приносните му моменти наред с въведената **нова терминология**, като *фонолексикални, морфолексикални* и др. *интерференти, транзитиви, транзитиране* и т.н. По този

начин съвременната българска теренна социолингвистика се сдобива с актуално проучване на езикови формации, съществуващи в условията на активен билингвизъм, в резултат от който са налице множество особености на фонетично, морфологично, синтактично и лексикално ниво. Като новаторски индивидуален подход на доц. д-р А. Кочева мога да отбележа сполучливото ѝ решение да комбинира социолингвистична и комуникативна методология. Наред с това авторката анализира основните форми на съществуване на смесения език на виенските българи, разглежда и различни типове класификации на чуждите (немските) елементи в езика на българските имигранти. Освен проявите на билингвизъм в устната реч, са анализирани и проявите на писмен (най-вече школски) билингвизъм, а също така е представена и ролята на институциите и социалните медии за запазването на българския език във Виена. Най-голямо място в монографията (гл. 3 – 6) е отделено на лексикалната интерференция в българския език на билингвите във Виена. Доц. д-р А. Кочева детайлно изследва характера на транзитивите (немските елементи в българската реч), като отбелязва, че „конкретните им появявания и изчезвания нямаха постоянен (системен) характер, а се транзитираха (появяваха се и изчезваха) дори в речта на един и същ информант“ (с. 48). Наред с това авторката разглежда (в гл. 4) и функцията на думите сигнализатори, т.е. онези речеви стимули, които карат информатора да премине от български на немски, както и ролята на първоначалната диалектна база на билингвите за фонетичната реализация на транзитивите (гл. 5). Глава 6 е посветена на превключването на кодове, което доц. д-р А. Кочева разделя на „прекодиране“ (превключване на „немска писта“) и „рекодиране“ (връщане на „българската писта“). Тук тя обособява три големи групи: 1. прекодиране със синтагми (свободни и фразеологизирани немски съчетания) от типа на „Така е, струва „само“ дрѝсѝх ѝйро (< dreißig Euro)...“; 2. прекодиране с цели изкази (прекодови изкази) от типа на „Казват, че Инга расла ѝне мѝтер унд фѝтер бай фрѝмден лѝйтен (< ohne Mutter und Vater bei fremden Leuten ‘без майка и баща при чужди хора’), които не са ѝ обръщали внимание.“; 3. прекодиране с текст (прекодов текст) от типа на „Иван? Их глѝубе нѝхт. Их цвѝйфле дарѝн. Зи ѝррен зѝх. Иван ист ѝнфербѝслих. (< Ich glaube nicht. Ich zweifle daran. Sie irren sich. Iwan ist unverbesslich ‘Не вярвам. Съмнявам се. Лъжете се. Иван е непоправим.’)“.

В заключението на монографията доц. д-р А. Кочева обобщава, че днес българската общност във Виена е предимно билингвална, като българският език, който се използва, е близо до българската книжовна норма, но може да бъде класифициран като „смесен език“ с множество интерференти на всички езикови нива, а най-много са лексикалните транзитиви. Наред с това съществува и писмена българска норма, която се налага чрез местни медии, поддържани от български неправителствени институции (училище, сдружение, църква). Тя спомага не само за по-бързото интегриране на българите в австрийското общество, но и за

запазването на българския език в съвременните социално-политически условия. Монографията *Смесеният език на виенските българи* е цялостно проучване на българския език в една от най-старите и добре организирани български емигрантски общности в Европа. Изследването на доц. д-р А. Кочева има висока научна стойност и представя детайлно актуалното състояние на езикова ситуация в българската общност във Виена, а допълнителен плюс е богатият илюстративен материал, резултат от дългогодишната теренна работа на авторката.

Интересът на доц. д-р А. Кочева към езика на българските общности в чужбина е отразен и в публикуваните 16 статии у нас и в чужбина, както в съставената от нея карта (№ 6 от списъка с публикации) *Българският език на ново място по света* с текст (София, 2016, ISBN 978-954-322-856-0), където в текстовата част авторката отбелязва, че характеристиките на българските езикови формации, които се използват в чужбина, зависят от различни фактори, сред които броят на емигрантите и поколенията, които използват българския език в съответната държава; дали са признати от нея за национално малцинство; ролята на поддържащите институции (обществени организации, българските училища, църковните общини, медии и др.). Отбелязана е централната роля, която играе българският език за обединяване и съхранение на нацията, дори в условията на засилващата се глобализация.

От представените 16 статии в тази област могат да се отбележат: *За удвояване на допълнението в езика на виенските българи* (№ 29); *Удвояването (утрояването) на подлога в речта на виенските българи* (№ 31); *Особености на българо-немския смесен език в Австрия* (№ 34); *Ученическият дискурс на децата от Българо-австрийското училище във Виена* (№ 15) и др., в които са разгледани различни характеристики на езика на виенските българи; *Signalwörter als Zeichen für Transition (Interferenz und Umcodierung) deutscher Elemente in der Sprache bulgarischer Einwanderer in Wien.* (№ 42 – на немски език – за думите сигнализатори, които предизвикват „превключване на кода“ при билингвите); *Изследвания за езика на австрийските българи* (№ 45 – реф. в SCOPUS – аналитично представяне на изследванията, посветени на езика на българските емигранти в Австрия); няколко статии, в които са анализирани различни интерференти, като *Немски лексикални интерференти в смесения език на българите във Виена* (№ 37); *Семантиколексикални интерференти в смесения език на виенските българи* (№ 39); *Български (интер)диалектни елементи и немски интерференти в смесения език на виенските българи* (№ 40) и т.н.

Не по-малко са публикациите на доц. д-р А. Кочева и в областта на диалектологията, лингвотографията и етнолингвистиката. На първо място тук

искам да отбележа участието на доц. Кочева в създаването и популяризирането на *Картата на диалектната делитба на българския език* (N 2/5 – София: Изд. на БАН, 2014, ISBN 978-954-322-763-1) и интерактивния ѝ вариант (N 3), достъпен на адрес https://ibl.bas.bg//bulgarian_dialects/. Чрез картата се актуализира класификацията на българските диалекти и в синтезиран вид са представени характерните им особености. От друга страна, чрез дигиталната карта се дава възможност на широк кръг от потребители (предимно от младото и средното поколение) да се запознаят с диалектните особености, като чуят и автентична диалектна реч. Също така доц. Кочева участва и в екипа, работил по *Atlas Linguarium Europae (ALE), Volume I. 9, 2015 (carte de motivations; commentaires)*, ISBN 978-606-16-0580-4; *Atlas Linguarium Europae (ALE), Volume I. 9, 2015 (commentaires)*, ISBN 978-606-016-0579-8 (N 4 от списъка). Създаването на Атласа е мащабен проект, чиято цел е да се картографират диалектните особености на всички езици на континента Европа, обхващащи седемте основни езикови групи – келтски, романски, германски, славянски, балтийски, угро-фински, кавказки, както и на други отделни езици. Участието на български учени в този проект е свидетелство не само за авторитета на Института за български език към БАН сред чуждестранната лингвистична общност, но и показва континуитета в изследванията в Секцията за българска диалектология и лингвистична география, а и в Института като цяло.

В тази област доц. д-р А. Кочева има 9 статии, от които 4 са публикувани в чужбина - *Über die typologische Charakteristik der Bezeichnungen für 'Schäfer' in der deutschen Sprache (im Vergleich zu Bulgarischen)* (N 18); *Symbolic meanings of phraseological units with the component sheep in European languages*. (N 20); *Нова карта на диалектната делитба на българския език*. (N 23) и *Objectives and Perspectives of Bulgarian Dialectology*. (N 27); а една статия е реферирана в SCOPUS - *On How Naming Is Reflected in Geolinguistics (Based on Material for the Names of slabeu 'Nightingales')* (N 55). Тук проблематиката обхваща широк кръг въпроси, които включват чисто теоретични въпроси, свързани със съпоставителното езикознание (N18 и N 20), анализ на отделни диалектоложки проблеми (N 23; N 24, N 25, N 55 и N 56), както и представяне на дейността на Секцията за българска диалектология и лингвистична география (N 27).

От прегледа, направен дотук, на научноизследователската работа на доц. д-р А. Кочева се вижда, че интересите ѝ са свързани предимно с интерференцията и езиковите явления с прояви в различни езици. Затова съвсем естествено е сред публикациите на доц. д-р А. Кочева да присъстват и съпоставителни изследвания, сред които най-голяма част имат за обект фразеологизмите с анималистичен компонент в българския и словенския език, като напр. *Контрастносемантични устойчиви сравнения с анималистичен лексикален компонент в български и*

словенски език (N 21), където фразеологизмите сравнения в българския и словенския език се класифицират по нов начин, като се акцентира върху компаративите и ролята им при формирането на фразеологичното богатство на двата езика; *Наративни устойчиви сравнения с анималистичен лексикален компонент в български и в словенски език* (N 53), което разглежда фразеологизмите в български и в словенски език с анималистични лексикални компоненти, които въпреки че се повтарят, формират две различни езикови картини за света – българската и словенската; а в *Еднакви градуалносемантични устойчиви сравнения с анималистичен лексикален компонент в български и словенски език* (N 36) авторката достига до извода, че в областта на градуалносемантичните устойчиви сравнения с анималистичен лексикален „е налице **общ фразеологичен фонд** за двата максимално отдалечени южнославянски езика” (с. 422). Статията *Structural Models in the Derivational Formation of Lexemes that Mean Rye in Different European Languages* (N 47) разглежда словообразователните модели с компонент “ръж”, които освен в българския език се реализират и в други европейски езици.

Сред публикациите на доц. д-р Ана Кочева не на последно място трябва да бъдат отбелязани и тези, които са свързани с историята на българския език и регионалната писмена норма в Република Северна Македония. Тъй като познавам работата на доц. Кочева отдавна, мога да твърдя, че доц. д-р А. Кочева се откроява с последователността си в позицията си относно характера и произхода на т. нар. „македонски език”. От три години тя активно участва в **Съвета за работа с българите в чужбина към Вицепрезидента на Р България**, както е и сред авторите на различни становища: *Становище на Института за български език и на Института за исторически изследвания към БАН за доктрината на македонизма и за официалния език в Република Македония*; *Становище до ЦУ на БАН във връзка с т.нар. „шопски език*; *Становище за т.нар. „помашкия език” и опитите за създаване на „помашки етнос” в отговор на запитване на членовете и симпатизантите на Дружба „Родина”*; *Становище за правителството за българската езиковедска позиция за т.нар. „македонски език” във връзка с Договора за добросъседство и Становище на Института за български език „Проф. Л. Андрейчин“ при БАН по повод Хартата на МАНУ за т.нар. „македонски език”*. Тази нейна дейност представя доц. А. Кочева като човек с активна гражданска позиция, чрез която отстоява интересите на Р. България не само у нас, но и в чужбина.

Тъй като започнах с публикациите ѝ, тук ще и спомена двете ѝ студии - *On the (re)codifications of standard Bulgarian in Vardar and Aegean Macedonia* и *Плурицентризмът на българския книжовен език – резултат от диалектни кодификации и от диалектизирани прекодификации*, в които чрез лингвистични

факти се доказва българският характер на различни формации, използвани извън границите на Република България. Последователността в позициите на доц. А. Кочева не би била възможна без отличното познаване на историята на българския език и характеристиките на българските диалекти, което намира израз както в издадените две монографии - *Немски лексикални елементи в българските говори* (2004) и *За народната основа на старобългарския език* (2012), така и в публикациите, с които участва в конкурса - *Die Sprachnorm des Hl. Methodius* (N 17); *Die Sprachnorm von Kyrill und Method* (N 19); *Ватрослав Облак и понятието Солунски говор* (N 22) и *Кирило-Методиевата езикова норма* (N 26). В тях основен обект на изследване са характеристиките на солунския диалект и народностната основа на първия книжовен език на славяните.

Освен като утвърден учен не само в България, но и в чужбина доц. д-р Ана Кочева се отличава и като добър организатор. Тя участва в **9** проекта, от които **3** са международни - *Общоевропейски лингвистичен атлас (ALE)*; *Език и култура през епохата на глобализацията* и *Електронен модел за съпоставително изследване на български и словенски език на диалектно равнище*. Също така е ръководител на **4** проекта - *Интерактивна кулинарна карта на българската езикова територия*; *Български диалектен речник*; *Изследване на българските говори на различни езикови равнища* и *Карта на българския език на ново място по света*. Доц. Кочева е научен ръководител на редовната докторантка Ализа Халил, включва се в практическото обучение на четирима млади учени по проект *Интегриране на нови практики и знания в обучението по компютърна лингвистика* по ОП, както ръководи практиката през 2014 на 28 студенти от СУ „Кл. Охридски“, ЮЗУ „Н. Рилски“, НБУ, ШУ „К. Преславски“.

Въз основа на написаното дотук за работата на доц. д-р Ана Иванова Кочева, представените публикации, научната ѝ работа, експлицирана и чрез **1452,5** точки в наукометрията, организационните ѝ умения и последователната ѝ гражданска позиция по важни за българската общественост езиковедски въпроси убедено гласувам „за“ избора на доц. д-р Ана Иванова Кочева за *професор* в професионално направление 2.1. *Филология*, научна специалност *Български език*.

14.09.2020 г.

Рецензент:.....

Велико Търново

(доц. д-р Владислав Маринов)